

UMSÖGN

Umsögn um breytingu á lögum um menningarminjar

Til	Allsherjar- og menntamálanefnd Alþingis
Mál	3. mál, þingskjal 3 - álitsskylda vegna húsa og mannvirkja
Umsagnaraðili	Arnar Elvarsson, einstaklingur
Dagsetning	29. september 2026

Afstaða: Styðja einföldunina, en halda hraðri og markvissri öryggissíu áður en varðveisluverð hús frá 1924-1930 eru rifin.

Umsögn þessi er persónuleg afstaða umsagnaraðila. Hún byggir á sjálfstæðisstefnu um frelsi og ábyrgð einstaklinga, hóflega skattheimtu, ráðdeild, eignarrétt, valddreifingu og skýrt regluverk. Hún er ekki opinber umsögn eða yfirlýsing Sjálfstæðisflokksins.

1. Hvað málið snýst um

Frumvarpið afnemur almenna skyldu eigenda húsa og mannvirkja frá 1924-1940 til að leita álits Minjastofnunar áður en þeim er breytt, þau flutt eða rifin. Eigendur geta áfram óskað álits og byggingarfulltrúi getur gert slíkt álit að skilyrði í einstöku máli.

Um 8.380 hús með fastanúmer falla nú undir skylduna og Minjastofnun áætlar heildarfjöldann um 8.700. Stofnunin hefur tvö stöðugildi arkitekta fyrir allt landið. Markmiðið er að fækka sjálfvirkum málum og beina sérþekkingu að húsum sem hafa raunverulegt varðveislugildi.

- Hús byggð 1923 eða fyrr verða áfram aldursfriðuð; frumvarpið breytir því ekki.
- Álit Minjastofnunar samkvæmt 30. gr. er leiðbeinandi en ekki bindandi.
- Sveitarfélög bera áfram ábyrgð á skipulagi, húsakönnunum og mögulegri hverfisvernd.
- Fagaðilar hafa bent á hættu á að verðmæt hús falli milli kerfa ef skyldan hverfur alveg.

2. Mat umsagnaraðila

Það er óhóflegt að senda nánast allar framkvæmdir vegna þúsunda húsa í sama sex vikna ferli án tillits til varðveislugildis. Slíkt tefur eigendur og dreifir takmarkaðri sérþekkingu of víða. Einföldun er því rétt.

Afnám skyldunnar má þó ekki skapa varanlegt gat fyrir sjaldgæf og óskráð hús, sérstaklega frá uppbyggingarskeiðinu 1924-1930. Markviss skimun við niðurrif, með skýrum fresti, getur verndað byggingararf án þess að endurvekja almenna byrði.

3. Tillögur að breytingum

Eftirfarandi orðalag er sett fram sem efnisleg tillaga. Nefndarsvið getur lagað greinanúmer, tilvísanir og lagatæknilegt orðalag án þess að efni tillagnanna breytist.

3.1. Markviss skimun aðeins við niðurrif eldri flokksins

Tillaga að orðalagi:

Við 30. gr. bætist: „Áður en leyfi er veitt til niðurrifs húss eða mannvirkis sem reist var 1924-1930 skal byggingarfulltrúi kanna hvort fyrir liggi gild húsakönnun eða skráning sem metur varðveislugildi þess. Liggi slíkt mat ekki fyrir skal leita hraðálits Minjastofnunar Íslands.“

Rök: Skyldan yrði bundin við niðurrif, yngri hluta aldursbilsins og ómetin hús. Hún er því mun þröngri en núverandi regla en dregur úr hættu á óafturkræfu tjóni.

3.2. Tíu virkra daga frestur

Tillaga að orðalagi:

Minjastofnun skal skila hraðáliti samkvæmt framangreindu ákvæði innan tíu virkra daga frá því að fullnægjandi gögn berast. Berist álit ekki innan frestsins er byggingarfulltrúa heimilt að halda afgreiðslu áfram, enda séu önnur lagaskilyrði uppfyllt.

Rök: Skýr frestur ver eigendur gegn ófyrirséðum töfum og knýr fram forgangsroðun. Heimild til áframhaldandi afgreiðslu kemur í veg fyrir að þögn stjórnvalds verði sjálfstæð hindrun.

3.3. Samræmd viðmið fyrir byggingarfulltrúa

Tillaga að orðalagi:

Minjastofnun birti innan tólf mánaða einfaldan gátlista um hvenær byggingarfulltrúi skuli krefjast álits. Viðmiðin taki meðal annars til fágætis, byggingarlistar, menningarsögu, umhverfisgildis, upprunaleika og fyrirliggjandi hverfisverndar.

Rök: Sameiginleg viðmið draga úr ólíkri framkvæmd milli sveitarfélaga og gera eigendum kleift að sjá fyrir hvaða gögn verða krafist.

3.4. Stafræn skrá og endurmat eftir þrjú ár

Tillaga að orðalagi:

Ráðuneytið og Minjastofnun vinni með sveitarfélögum að sameiginlegri stafrænni skrá yfir húsakannanir og verndarstöðu. Áhrif lagabreytingarinnar á afgreiðslutíma, fjölda álita og niðurrif varðveisluverðra húsa verði metin eigi síðar en þremur árum eftir gildistöku.

Rök: Betri upplýsingar geta leyst almenna skyldu af hólmi. Endurmat tryggir að einföldunin hafi ekki ófyrirséð og óafturkræf áhrif.

4. Niðurstaða

Lagt er til að frumvarpið verði samþykkt með þröngri skimunarreglu fyrir niðurrif, skýrum afgreiðslufresti og samræmdum viðmiðum. Þannig má léttja regluálagi og virða eignarrétt án þess að glata óbætanlegum byggingararfi.

Virðingarfyllt,

Arnar Elvarsson
einstaklingur

Heimildir

[Frumvarpið á vef Alþingis](#) | [Ferill 3. máls](#)

Athugasemd: Umsögnin byggir á opinberum gögnum sem lágu fyrir 29. september 2026. Hún er ekki lögfræðiráðgjöf.